

EĞİTİM VE EKONOMİ İLİŞKİSİ

Prof. Dr. Ersan ÖZ, PAU İ.İ.B.F.

Maliye Bölümü Mali Hukuk A.B.D.

Kamuda Sosyal Politika Dergisi, Aralık 2014

“Eğitim gerçeklerin öğretilmesi değildir. Düşünmek için aklın eğitilmesidir” (Albert EINSTEIN)

1.GİRİŞ

İnsan ihtiyaçları arasında önemli bir yer tutan eğitimin ekonomi ile doğrudan veya dolaylı olarak pek çok bağlantısı bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerin hemen hepsinin eğitime, bilime özel bir önem verdikleri görülmektedir. Toplumlar eğitim düzeyinin artmasıyla verimlilik arasında bağ kurmakta, bireyin yaşadığı topluma, aldığı eğitim ölçüsünde katkıda bulunduğu inaniilmektedir (Çakmak;2008:33). Bireyin topluma faydasının artmasında eğitimin rolünün büyük olduğu kabul edilmektedir. Günümüz için “bilgi çağı” ifadesi sıklıkla kullanılmaktadır. Bilgi çağı, bilginin temel kaynak olduğu, bilgi üretimi ve iletişiminin yaygınlaştığı, bilgi çalışanlarının çoğunlukta olduğu, sürekli öğrenme ve bilgilenmenin şart hale geldiği yeni bir toplumsal ve ekonomik dönemdir (Elibol; 2004:1). Ülkemiz ekonomide iddialı hedeflere ulaşmak istemekte, bir takım yapısal reformları gerçekleştirmektedir. Ancak kime sorarsanız sorun ülkemizin milli eğitim sisteminden ve politikasından insanımızın şikayetçi olduğuna dair ifadeler işitirsiniz. O kadar ki ilköğretimden doktora eğitimine kadar her düzeydeki eğitimle ilgili pek çok sıkıntı dile getirilmektedir. İktidarlar değişse de, Milli Eğitim Bakanları kabinelerin en sık değiştirilen bakanları olduğu gibi eğitim sistemi de yıldan yıla değiştirilmektedir. Ancak bir türlü varolan potansiyel kullanılamamakta, istenen seviye yakalanamamaktadır. Bu arada bireysel başarıları veya belirli eğitim kurumlarının başarısını göz ardı etmemek gerekir. Bu durum eğitim ile ilgili sorunların eninde sonunda çözülebileceğine dair bir umut vermektedir.

Eğitim ile ekonomi arasındaki ilişkileri bir şekil yardımı ile ifade edecek olursak şu şekilde bir ifade anlamlı olabilir:

Eğitim Ekonomi İlişkisi

Üretime Katkısı Etkisi	Gelir Etkisi	Harcama Etkisi	Kalkınmaya
(Nitelikli İşgücü)	(Bireysel Geliri Arttırma Toplumsal Geliri Arttırma)	(Bütçede Harcama kalemidir.)	

Şekil 1: Eğitim-Ekonomi İlişkisi

Kaynak: Tarafımızdan oluşturulmuştur.

Şekil-1’de görülen eğitimin üretime katkısı her zaman eğitim ve ekonomi arasındaki ilişkide ilk olarak dikkati çeken unsur olmuştur. Bunun nedeni üretim kaynaklarından birisi olarak işgücü veya emek her zaman ekonomide büyük önem arz eden unsurlar arasındadır. Nitelikli işgücü, bugün bütün toplumların sahip olmak istediği, eğitim sistemlerinin en önemli hedefleri arasında bulunan bir arzudur. Türkiye özelinde pek çok işyeri eleman ararken, pek çok gencimiz de iş aramaktadır. İşyerleri istediği niteliklere sahip eleman bulamazken, gençlerimiz de kendi niteliklerine uygun iş bulamamaktadır. Eğitimin planlanması aşamasında ciddi sorunlar vardır.

Gelir etkisi, eğitilmiş kişinin daha yüksek maaşlarla iş bulması anlamında bireysel, üretiminin verimli olması nedeniyle meydana getirdiği katma değer bakımından da toplumsal boyutta değerlendirilebilir. Yine Türkiye özelinde bakarsak eğitimsiz kişilerin eğitilmiş kişilerden daha yüksek gelirler elde ettiği pek çok örnek olduğunu, üniversite mezunu binlerce kişinin çok düşük maaşlarla çalışmaya razı olduğunu da görürüz. Yine eğitimin planlanması aşamasında ciddi sorunlar olduğunu söyleyebiliriz.

Harcama etkisi, eğitimin ciddi yatırımlar isteyen bir yatırım boyutunun olduğunu ve yıllık öğretmen maaşları, kalem, silgi, gibi tüketim harcaması niteliği taşıyan bir boyutunun da bulunduğunu ifade eder. Milli Eğitim Bakanlığımızın bütçesinin çoğu bakanlıktan büyük olması eğitime verilen öneminde bir göstergesidir. Ancak sadece okul inşaa etmek, yeni sınıflar açmak, akıllı tahta, tablet bilgisayar gibi yatırım çalışmalarının tek başına eğitimin kalitesini arttırmayacağı da açıktır. Stratejik planlamaya dayalı performans esaslı bütçeleme anlayışı benimsemiş olan ülkemiz, milli eğitimde hedefler belirlemeli, bütçe yılı sonlarında ve 3 yıllık projeksiyonların bitiminde hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı kontrol edilerek nitelik denetimi yapılmalıdır.

Kalkınmaya etkisi, eğitilmiş insanın ortaya çıkardığı teknoloji, kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlama gibi unsurlar eğitimin kalkınmaya etkilerini göstermektedir. Almanya ve Japonya örneklerinde olduğu gibi çok kıt yer altı kaynaklarına sahip olmalarına rağmen yetişmiş insan gücü sayesinde bugünkü gelişmişlik düzeylerine ulaşabilmişlerdir. Bir ülkenin kalkınması için sermaye, teknoloji transferi, yüksek üretim gücü yanı sıra mutlaka eğitilmiş insan gücüne ihtiyacı bulunmaktadır.

2.EĞİTİM EKONOMİ İLİŞKİLERİ

Eğitim ve ekonomi ilişkilerini detaylı olarak incelemeden önce eğitimin bir tanımını yapmakta yarar bulunmaktadır. Eğitim "aynı zamanda, bireyin toplumsal yapı açısından

şekillendirilerek, topluma kazandırılmasını hedef alan ve genel anlamda onda oluşması istenen değişikliklerin tutum ve davranışlarına yansımaları amaçlayan yönelimlerle de biçimlenmektedir” (Afşar, 2009: 86). Bu eğitim tanımından anlaşılacağı üzere eğitim toplumsal yapı ile de doğrudan ilişkilidir. Eğitim, bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerlerdeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamı olarak ve “bireyin toplumsal yeteneğinin ve en elverişli düzeyde kişisel gelişmesinin elde edilmesi için seçilmiş ve denetimli bir çevreyi (özellikle okulu) içine alan toplumsal bir süreç” (Tezcan, 1996: 3). Eğitim bir süreç olarak ele alındığında eğitim sisteminde yapılan değişikliklerin hayata geçmesinin neden uzun zaman gerektirdiği de anlaşılabilir. Bugün eğitim sisteminde yapılacak bir reformun etkileri öteki kuşaklara yansımaları olacaktır olduğundan eğitimde kısa vadeli çözümler ve planlar beklenen etkiyi yapmayacaktır.

Eğitim-Ekonomi arasındaki ilişki şu şekilde özetlenebilir (Korkmaz; 2006:96):

1. Eğitim, ekonominin ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştirir (üretime katkısı).
2. Eğitim hizmetinin yürütülmesinin ve hizmetten yararlanmanın belli bir maliyeti vardır (eğitim maliyeti).
3. Eğitime yapılan harcamalar
4. Eğitimin bireysel (mikro) ve toplumsal (makro) düzeyde gelir doğurma etkisi vardır.
5. Eğitim arzının ekonomiyle ilişkisi mevcuttur.
6. Eğitim talebinin ekonomiyle ilişkisi mevcuttur.
7. Eğitimin verimlilik ile ilişkisi mevcuttur.
8. Eğitim hizmetinin mal olma özelliği vardır.
9. Eğitim-finansman açısından ilişki vardır.

Yukarıda maddeler halinde sayılan ekonomi ve eğitim ilişkileri konunun bir boyutunu oluşturmaktadır. Ayrıca eğitim nüfus yoğunluğu ve yapısı, istihdam durumu, gelir dağılımı, tasarruf miktarı gibi makro değişkenleri de etkilemektedir. 2015 yılı bütçesinde eğitime ayrılan payın son on yılın en yüksek düzeyine çıkması olumludur. Eğitimde tablet bilgisayar dağıtılması, ders kitaplarının ücretsiz sunulması, akademisyen maaşlarında yapılan iyileştirmeler gibi parasal boyutu yüksek düzenlemeler tek başlarına istenilen sonucu vermemektedir. Eğitim artık niceliksel değişkenlerin yanı sıra niteliksel değişkenlerinde değiştirilmesi gereken kalitenin artırılmasının birinci hedef olduğu bir fonksiyondur.

Eğitimi bir tüketim malı olarak ele alabiliriz. Bu bağlamda eğitim harcamaları insan gereksinimlerini karşılayan özelliği bakımından tüketim harcamaları olarak kabul edilmektedir (Tezcan, 1996: 92). İnsanlar eğitimi belirli bir alanda bilgi almak için talep edebilecekleri gibi hobi olarak nitelendirilecek faaliyetler hakkında da bilgi almak veya kişisel

mutluluğunu arttırmak amacıyla talep edebilirler. Bu yönüyle eğitim bir tüketim malı olarak değerlendirilebilir.

Eğitimi bir yatırım malı olarak değerlendirdiğimizde ise yeni okullar yapılması, tahta, sıra gibi fiziksel kapasitenin arttırılması, kısaca, eğitim görebilecek öğrenci sayısını arttıracak her türlü gereksiniminin tedarik edilmesi, bu anlamda kamu ve özel sektör tarafından ayrılan kaynaklar bir yatırım harcaması olarak değerlendirilmelidir. Teknik ve mesleki eğitimin özellikle sanayileşmede ve klasik eğitimin ise, bir ülkenin kültürel ve sosyal yönden kalkınmasında önemli rol oynadığı görülmektedir (Şener; 1987: 20). Bu şekilde düşünüldüğünde yapılan yatırımın ekonomi için somut bir geri dönüşü de bulunmaktadır.

Eğitim kamu maliyesinde bir yarı kamusal mal ve hizmet olarak değerlendirilmektedir. Kamu ekonomisi tarafından üretilen bir diğer mal ve hizmet gurubu ise yarı kamusal mal ve hizmetlerdir. Yarı kamusal mal ve hizmetler, ilk bakışta tam kamusal mal ve hizmet gibi görünmelerine rağmen, faydalarının birimlere bölünebilmesi, pazarlanabilmeleri, fiyat yoluyla tüketicilere sunulmaları mümkündür (Nadaroğlu; 1996: 54). Eğitim de bölünebilir, özel okullarda olduğu gibi fiyatlandırılabilir ve pazarlanabilir. Erdemli bir mal ve hizmet olarak da değerlendirilmesi mümkün olan eğitimin toplumsal refaha katkısı devletin bu alana kayıtsız kalamaması sonucunu doğurmaktadır. Bütünüyle özel sektör tarafından sunulan bir eğitim sistemine dünya üzerindeki hiçbir ülkede rastlanmamıştır.

Dışsallık, bir ekonomik birimin faaliyeti dolayısıyla diğer ekonomik birim veya birimler üzerinde dolaylı olarak görülen olumlu veya olumsuz etkileri ifade etmekte olup, bir üretim veya tüketim faaliyetine bağlı olarak diğer üretim veya tüketim faaliyetleri üzerinde ortaya çıkmaktadır (Akdoğan; 2008: 53). Eğitimin dışsallıkları ise hemen her alanda kendisini göstermektedir. Suç oranlarının düşmesinden, israfın azalmasına, toplumsal kurallara uymanın yanı sıra topluma bir değer katmaya kadar pek çok olumlu dışsallık göze çarpmaktadır.

3. EĞİTİM ALANINA DEVLET MÜDAHALESİ

Eğitim alanına hiçbir ilgi göstermeyen veya bu alanla ilgili hiçbir düzenlemede bulunmayan bir devlet günümüzde düşünülememektedir. Bunun temel sebebi eğitimin topluma, ekonomiye, insanlığa büyük katkılarıdır. Özellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin bazılarında eğitim-gelir kısır döngüsü görülmektedir. Bu döngüyü şu şekilde tarif edebiliriz. Düşük gelir (yoksulluk, gelir dağılımı adaletsizliği vs.)-> Düşük Eğitim Harcaması (Devlet veya Aile bütçesinden düşük pay ayrılması)-> Yetersiz (Mesleki veya teknik) Eğitim -> Düşük verimlilik (vasıfsız işgücü) -> (Düşük ücretle iş bulma) Düşük Gelir şeklindedir (Ereri; 2002:9).

Devletin eğitim alanına müdahale etmesinin tek nedeni dışsallıklar veya eğitim-gelir kısır döngüsünü kırmak değildir. Ayrıca eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak günümüzde devletten beklenen görevler arasında yer almaktadır. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasının, bireylerin yaşam kalitesinin artırılması, sosyal eşitliğin güçlendirilmesi,

demokrasinin geliştirilmesi ve kamunun sosyal ve ekonomik maliyetlerinin azaltılması bakımından çok önemli katkıları söz konusudur (Polat, 2009:1). Her yıl binlerce gencimiz sınavlara girmekte eğitimde birbirleriyle yarışmaktadırlar. Bu gençlerin eğitime eşit şartlarda ulaşamamaları eğitimde fırsat eşitliği sorununun bir sonucudur.

Devletin eğitim ekonomisine müdahalesinin bir diğer sebebi ise eğitimde ortaya çıkan arz-talep dengesizliklerini gidermektir. Kamu ekonomisi ilkelerine göre, eğitim hizmetlerinin yaydığı dışsal ekonomiler genellikle temel eğitim (ilk ve ortaokul) sırasında maksimum düzeye ulaşmaktadır (Şener; 1987:19). Dışsallıkları önemli olan mal ve hizmetlerin bütünüyle özel sektör tarafından sunulması genelde eksik arza neden olmaktadır. Toplumsal faydası nedeniyle devletin özel ekonomi tarafından eksik üretilen veya hiç üretilmeyen alanlara müdahale etmesi gerekmektedir. Eğitim talebi yıldan yıla artarken gerekli yatırımları kamu sektörü gerçekleştirerek arz-talep dengesizliklerini ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.

Devletin eğitim alanına müdahale etmesinin bir diğer nedeni de ekonomik büyüme, gelir dağılımında adalet sağlama gibi hedeflerle bir maliye politikası aracı olarak eğitim ekonomisinin rakamsal boyutunu bir kamu harcaması olarak kullanma isteğidir.

Devletin eğitim alanına müdahale etmesinin yukarıda kısaca açıkladığımız nedenlerini bir şekil yardımı ile inceleyebiliriz.

Devletin Eğitim Alanına Müdahale Sebepleri

Pozitif	Eğitim-Gelir	Eğitimde	Eğitim Arz	Maliye Politikası
Dışsallıkları	Kısır Döngüsünü	Fırsat	ve Talep	Aracı Olarak
	Kırmak	Eşitliği	Dengesizliğini	
		Sağlamak	Gidermek	

Şekil 2: Devletin Eğitime Müdahalesinin Sebepleri

Kaynak: Tarafımızdan oluşturulmuştur.

4. EĞİTİM SİSTEMİ HAKKINDA DÜŞÜNCELER

Ülkemiz 2023 yılına yönelik iddialı hedefler belirlemiştir. Bu hedeflere ulaşmasında teknoloji ithal eden bir ülke olmaktan çıkıp, teknoloji üreten, yüksek katma değer sağlayan ürünler geliştiren yerli otomobil, yerli uçak üretimi, yerli uzay mekiği, yerli uydu gibi ileri

teknoloji ve sanayi isteyen üretimleri tamamen kendi kapasitesiyle meydana getirebilen bir ülke olması büyük önem taşımaktadır. Bütün bunlar için gereken sermayeden çok yetişmiş insan gücüdür. Yetişmiş insan gücünü, beşeri sermaye dediğimiz kaynağı sağlayacak olan ise planlı, kaliteli bir eğitim sistemidir. Ne yazık ki eğitim sistemimiz şu an itibarıyla, bu iddialı hedeflere ulaşmamızı sağlayacak insan gücünü sağlayabilecek konumda değildir.

İlk, orta ve lise eğitimimiz sınıfta kalmanın imkansızına yakın olduğu, temel bilgilerin bile yeterli düzeyde verilemediği/alınmadığı, öğretmenlerimizin geçinmeye dahi yetecek özlük hakkına sahip olmadığı meslek odaklı yaklaşımlardan uzak bir haldedir. Hal böyle olunca, örneğin 10 yıl İngilizce eğitimi aldığını ve hiç bu dersten kalmadığını söyleyen bir lise mezunu genciniz doğru dürüst İngilizce konuşamamaktadır. Bu düzeydeki eğitimde atılan temellerin ilerisi için ne kadar önemli olduğunu söylemek gerekmektedir.

Orta öğretimden yüksek öğretime geçişte pek çok sınav söz konusu olmakta, gençlerimiz yarış atı muamelesi görmektedirler. Genelde istemedikleri bölümleri ve üniversiteleri okumak zorunda kalan bu gençlerimizin yüksek öğretimdeki başarıları da düşük olmaktadır.

Yüksek öğretimde ise üniversitelerimizin özgür, bilim ve teknoloji üreten yapılar olduğunu söylemekte çok mümkün değildir. Amerika benzeri araştırma üniversiteleri ile eğitim üniversitelerinin birbirinden ayrılması gerekmektedir. Her yıl yayınlanan Dünya'nın en iyi ilk 50 üniversitesi arasına Türkiye'den herhangi bir üniversitenin girememesi çok acıdır. Ülkemizde bilimsel araştırmaya gereken önem verilmemektedir. Yeni teknikler geliştiren, buluşlara imza atan bilim insanımızın ise yurtdışındaki üniversitelere gitmesi, beyin göçü olgusunun ülkemiz eğitim sistemine verdiği önemli bir zarardır. Bu süreci tersine çevirmek için yapılan iyi niyetli girişimler olsa da bunlar istenilen sonuca ulaşmaktan çok uzaktır. Dünyanın tanınmış üniversitelerinde profesör olan bir Türk bilim adamının ülkemize döndüğünde ilk okul diploması sorulmakta, doktorasının denk olup olmadığı araştırılmakta bir yılı bulan bürokratik işlemlerle boğuşması beklenmektedir.

Yüksek öğretim kurumlarının yeterli öğretim görevlisi olmaksızın ülkemizin her yerinde açılmış olması, gerekli vasıflara sahip olmayan mezunların sayısını arttırmıştır. Bu şekilde mezun olan gençler ya hiç iş bulamamakta veya reel sektörde düşük ücretlerle çalışarak eğitim eksikliklerini gidermeye çalışmaktadırlar. Eğitimin kalitesinin düşmesinin ülkemize vereceği zararlar ortadadır.

Yüksek öğretimin bir diğer sorunu ise özgün çalışmalara gereken değerin verilmemesidir. Akademik yükselme aşamalarında özgünlük, yeni buluş üretme, Dünya çapında kabul gören başarılarla imza atma hiç dikkate alınmazken yabancı dil bilme seviyesi her şeyin üzerinde tutulabilmektedir. İngiliz sömürgesi altında olan Hindistan'da dahi bu seviyeye ulaşmamış olan yabancı dili esas alma uygulamasından vazgeçilmelidir. Yüksek lisans ve doktora tez konularının isim belirlemesi ve çalışma süreci yakından izlenmelidir. Özgün çalışmalara imza atan bilim adamları ise ödüllendirilmelidir.

Eğitim tđm aşamalarında ve 6zellikle yđksek6đretimde sanayi, reel ekonomi iş birliği yapılarak ekonomik gelişmemizi arttıracak bir planlama yapılmalıdır. Bđyđme ve kalkınmamız için stratejik 6neme sahip alanlarda eğitimi ciddi bir şekilde planlanmalıdır. 6stđn zekalı gençlerimiz tespit edilerek durumlarına uygun 6zel eğitimler almaları sağlanmalıdır.

5. SONUÇ

Eğitim ekonomisinin teorik alt yapısının kuramsal çerçevesinin ele alındığı bu çalışmada eğitim ve ekonomi ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca devletin ekonomi alanına mđdahalesinin gerekçeleri ele alınmıştır. Eğitim ile ekonomi arasındaki ilişkilerin çok boyutlu bir yapıda olduğu ve eğitime 6zel bir 6nem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Eğitim 6lkemizin iddialı ekonomik hedeflerine ulaşması için de 6nemli bir anahtardır. Ancak kabinelerde sđrekli Milli Eğitim bakanının değişmesi her değişen bakanın yeni bir eğitim sistemi getirmeye çalışması eğitimle ilgili sorunların 6zđlmekten çok kronik bir hale getirdiği de 6nemli bir gerçektir.

Eğitimde istenen sonuçlara ulaşılabilmesi için bđtđn sistemin en baştan en sona reel sekt6r ve ekonomi ile ilişkili bir şekilde planlanarak yeniden ve kalıcı bir şekilde dizayn edilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

AFŞAR, Muharrem (2009); "Tđrkiye'de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Bđyđme İlişkisi", Anadolu 6niversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(1), s.85-98.

AKDOĞAN, Abdurrahman (2008); "Kamu Maliyesi", 12. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.

ÇAKMAK, 6zlem (2008); "Eğitime Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi", D.6. Ziya G6kalp Eğitim Fakđltesi Dergisi, 11, Sayfa 33-41,

ELİBOL, Çağrı (2004); "Bilgiye Dayalı Ekonomi Bağlamında Eğitim Harcamaları: Tđrkiye ve Gđney Kore 6rnekleri", Marmara 6niversitesi S.B.E., Yayınlanmamış Yđksek Lisans Tezi, İstanbul

ERARİ, Faruk (2002), "K6reselleşme Sđrecinde Eğitimin Kalkınmadaki 6nemi, Açıkk6đretimin Yeri ile Açıkk6đretim 6đrencileri ile Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Durumu ve Beklentileri", Açıkk6đretim Fakđltesi 20. Kuruluş Yılı Nedeniyle, Uluslararası Katılımlı Açıık ve Uzaktan Eğitim Sempozyumu, 23–25 Mayıs 2002.

KORKMAZ, Adem (2006); "Eğitimin ve Ekonomi Arasındaki İlişkiler", L. K6ç6kahmet (Ed.) Eğitim Bilimine Giriş (ss. 96-97), Ankara: Nobel Yayınevi

NADAROĞLU, Halil (1996); Kamu Maliyesi Teorisi, Beta Basım Yayın, 9. Baskı, İstanbul.

POLAT, Serdar (2009); Türkiye'de Eğitim Politikalarının Fırsat Eşitsizliği Üzerine Etkileri, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: 2801, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.

ŞENER, Orhan (1987); "Eğitim Ekonomisinin Temel İlkeleri", 3. Türkiye Maliye Eğitimi Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları No: 525, İstanbul, s. 5-22.

TEZCAN, Mahmut (1996); "Eğitim Sosyolojisi", 10. Baskı, Feryal Matbaası, Ankara.

www.ersanoz.com